

ŽENE, RAD I SIROMAŠTVO NA PRIMJERIMA TUZLANSKOG KANTONA

Autorka: Monika Marković

Žene su izložene diskriminaciji prilikom zapošljavanja i u privatnom i u javnom sektoru, manje su plaćene za isti posao nego muškarci, a imaju i manju mogućnost napredovanja u poslu, što se neminovno odražava na njihov materijalni položaj. Žene su prve koje podliježu otpuštanju u vremenu restrukturiranja i reformi i teže pronalaze novi posao. Postojeći podaci govore da je domaćinstvo na čijem se čelu nalazi žena izloženo znatno većem riziku da dođe u kategoriju siromašnih. Mali broj ustanova za brigu o djeci, naročito u ruralnim i manjim sredinama, problem je koji dodatno otežava zapošljavanje žena. Zbog svega navedenog, ne iznenađuje podatak da su žene u dobnj grupi od 19 do 29 godina manje zastupljene u kategoriji novopridošlih na tržište rada, mada na to u posljednje vrijeme utiče i činjenica da sve više mladih i obrazovanih žena napušta zemlju u potrazi za boljim uvjetima života. S druge strane, u Bosni i Hercegovini i dalje su živi stereotipi o primarnoj ulozi žene kao domaćice. o čemu svjedoče i neke od anketiranih žena u Tuzlanskom kantonu koje kažu da im je partner u vezi ili braku branio da rade ili se protivio tome.

„Uloga“ siromaštva i ekonomske i materijalne zavisnosti žena, vrlo često je vidljiva i u slučajevima u kojima trpe nasilje. Skoro polovina, tačnije 47% žena u Bosni i Hercegovini tokom života barem jednom su bile izložene nasilju, potvrđuje Agencija za ravnopravnost spolova BiH. Psihičko nasilje nad ženama je najzastupljenije, ali fizičko i seksualno također je zastupljeno. Počinioci nasilja su najčešće partneri, ali statistički podaci ukazuju na to da postoje slučajevi gdje su počinitelji nasilja djeca, kao i slučajevi nasilja od srodnika koji žive u zajedničkom domaćinstvu sa žrtvom. Upravo iz razloga materijalne nesigurnosti, mnoge žene trpe nasilje i nemaju hrabrosti da potraže pomoć ili ne znaju kome se obratiti. Sigurne kuće i brojna udruženja pružaju zaštitu i oporavak žrtvama nasilja. Na teritoriji BiH egzistira ukupno 9 sigurnih kuća, sa tek 173 raspoloživa mjesta, što je malo u poređenju sa velikim brojem žrtava, ali se uvijek i iznova postavlja pitanje kako ženi i djeci obezbijediti egzistenciju i nakon toga.

Kao veliki svjetski problem, siromaštvo pogađa i Bosnu i Hercegovinu. Naša zemlja pretposljednja je na listi najsiromašnijih zemalja Evrope prema podacima Eurostata. Siromaštvo danas definišemo kao nedostatak osnovnih mogućnosti za normalan i zdrav život dostajan svakoga čovjeka. Pod tim pojmom također podrazumijevamo i nemogućnost učestvovanja u donošenju odluka koje se tiču sredine u kojoj živimo, ali i uskraćenost građanskih, pravnih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.

"Feminizacija siromaštva" koncept je koji se razvio još 70-ih godina u Americi. Taj izraz je u javnu komunikaciju i naučni diskurs ušao tek dvadesetak godina kasnije, kada se na UN Konferenciji o ženama istakla činjenica da žene čine čak 70% siromašnog svjetskog stanovništva. Pojmom feminizacije siromaštva označava se povećan problem siromaštva među ženama, činjenica da su žene češće siromašne od muškaraca te da se doživljavanje siromaštva znatno razlikuje kod muškaraca i žena.

U Bosni i Hercegovini se jako malo govori o "novom siromaštvu" odnosno o "feminizaciji siromaštva", a pored toga u javnoj komunikaciji u našoj zemlji vrlo malo prostora se posvećuje problemima sa kojima se žene generalno susreću. Mnoge društvene pojave ukazuju na to da su žene dugi niz godina diskriminirane i podređene – od nasilja koje trpe do socijalne isključenosti i zanemarenosti. Sve to vuče korijene iz daleke prošlosti, ali posljedice tih pojava osjećaju se i danas baš u vidu feminizacije siromaštva. Svi oblici diskriminacije nad ženama dovode do širenja te pojave.

Kako stvari funkcionišu u praksi, uvjerali smo se na osnovu ankete provedene u decembru 2019. godine u Udruženju građana Vive žene Tuzla, u kojoj je učestvovalo petnaest žena. Svih 15 ispitanica potvrdno je odgovorilo na pitanje da li su se susrele sa nekim oblikom prisile ili zabrane u braku. Osim toga svih 15 je potvrdilo da im je partner branio da rade ili se tome protivio. Iako je u svijetu zabilježen porast broja žena koje učestvuju u privređivanju i utiču na ekonomski rast, očigledno je da žene na području Tuzle i dalje imaju problema čak i u ostvarivanju prava na rad. Osim toga, mnoge od njih naišle su na poteškoće pri zaposlenju ukoliko planiraju osnivanje porodice ili rađanje djece. Prema Zakonu o radu FBiH poslodavac ne smije postavljati kandidatu/ kandidatkinji pitanja koja se tiču privatnog života i na osnovu odgovora donositi odluku o zaposlenju, ali to u praksi često izgleda drugačije.

Feminizacija siromaštva pretpostavlja zanemarivanje vlastitih potreba žene zbog porodice (partnera, djece ili roditelja). Svih petnaest ispitanica odgovorile su da su, upravo iz tih razloga, sebi uskratile osnovne potrebe. Čak trinaest od petnaest žena izjasnilo se da su njihove potrebe uskraćene (ili su ih se svjesno odrekle) zbog bračnog partnera, njih šest je reklo da je to radilo zbog djece, a četiri su potvrdile da su to činile i zbog roditelja.

Danijela Kaloci socijalni pedagog i voditeljica Sigurne kuće i Udruženja građana Vive žene Tuzla ističe da se čak 250 žena sa područja grada Tuzla javilo u Sigurnu kuću u toku 2019. godine. Vrata Sigurne kuće i udruženja otvorena su svim ženama kojima je potreban savjet, informacija, prijava nasilja ili psihoterapija. U udruženje se najčešće javljaju žene u dobi od 35 do 55 godina. Prema svim dosadašnjim pokazateljima mlade osobe koje su tek stupile u brak teško prepoznaju nasilje ili za njega nalaze opravdanje, dok s druge strane nisu informisane i često ne znaju kome se obratiti. No, čini se da ekonomska zavisnost ipak dominira.

„U većini slučajeva kod klijentica sa kojima smo se susretali, kao razlog zbog kojeg ne mogu napustiti zajednicu ili brak, naveden je upravo ekonomski faktor, ovisnost o finansijskim sredstvima kojima partner raspolaže. Žene uglavnom nemaju podršku srodnika niti neku imovinu na svoje ime. Rijetki su slučajevi kada opština može ponuditi neki alternativni, privremeni smještaj ženama koje su ekonomski ovisne. Zbog straha da će teško pronaći posao ili ostati bez krova nad glavom, žene u takvim zajednicama većinom se zadovolje minimalnim iznosom koji dobiju od partnera.“ objasnila je **Danijela Kaloci**.

Psiholog Mirza Jahić kaže da moramo biti svjesni da živimo u patrijarhalnom društvu u kojem su uvriježene prakse da su materijalne i egzistencijalne obaveze u porodičnom životu zapravo one koje obavljaju muškarci. Zato muškarci i dalje češće stupaju u radni odnos. Većina žena koja se javila u Sigurnu kuću ili se obratila udruženju za pomoć živi od

poljoprivrede ili stočarstva i to im predstavlja osnovni izvor primanja, ali, u najvećem broju slučajeva, one nisu vlasnice imovine.

Iz Udruženja građana Vive žene napominju da su čak dvije trećine žena koje se obrate za pomoć, savjet ili informaciju nezaposlene i nemaju stalni izvor prihoda.

Samožrtvovanje žene vrlo je zastupljeno u porodičnom životu. Najčešće se događa zbog očuvanja mira u kući, zbog djece ili ekonomske ovisnosti o partneru, što ponovo govori o problemu feminizacije siromaštva.

„Zabrane nemojte opravdavati ljubavlju ili umjerenom ljubomorom. Kada postanete svjesne da je to psihičko nasilje, obično je već prilično kasno. Ono natjera ženu da se i sama prilagodi nasilniku i navikne na ulogu žrtve.“ kaže predstavnicu Udruženja građana Vive žene.

Postavlja se pitanje na koji način utjecati na siromaštvo kod žena i kao društvo može doprinijeti promjenama? Zakonski okvir koji podupire rodnu ravnopravnost i sprječava diskriminaciju u Bosni i Hercegovini je stvoren, ali ga rijetko vidimo u praksi. Jedan od primjera je i zaštita majki porodilja u Bosni i Hercegovini koja nije regulisana na entitetskom nivou i različito se utvrđuje od kantona do kantona. Rješavanje tog pitanja godinama unazad zagovaraju nevladine organizacije, a brojne preporuke u vezi sa tim pitanjem uvrštene su i u preporuke međunarodnih institucija. U Tuzlanskom kantonu to pitanje je regulisano Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom Tuzlanskog kantona. Naknada umjesto plaće utvrđuje se u procentu od 90% ostvarene prosječne plaće u periodu od šest mjeseci prije porođaja. Međutim, svjedoci smo da porodilje nerijetko dobiju otkaz.

„Potrebno je prilagoditi rodno zasnovan pristup ekonomskim aktivnostima. Smatram da je važno ulagati u aktivnosti kojima se bave žene, ali i pružiti im šansu da se educiraju za aktivnosti i biznise u kojima je manja zastupljenost žena. Društvo bi trebalo biti osjetljivije prilikom otvaranja određenih fondova i obezbjeđivanja sredstava, kako bi i žene i muškarci imali podjednake šanse da novac koji se usmjeri u te svrhe bude iskoristiv bez obzira na spol. U BiH imamo slučaj da se objavljuju javni pozivi za dodjelu sredstava za pokretanje privatnog biznisa koji u prvi mah izgledaju potpuno demokratski orijentisano i transparentno, ali kada ih dublje analiziramo uglavnom podstiču aktivnosti kojima se u našem društvu bave muškarci. Dakle potrebno je usmjeriti sredstva na način da su podjednako iskoristiva i muškarcima i ženama.“ – smatra **psiholog i pedagog Mirza Jahić**.

Tuzlanska profesorica sociologije Smiljana Vovna, feminizaciju siromaštva također objašnjava kroz problem tradicionalne uloge žene i njene ovisnosti o muškarcu.

„Žena je kroz historiju uvijek bila ovisna o muškarcu, što je posljedica neobrazovanosti žena. Danas ne postoji razlika između mogućnosti kada govorimo o obrazovanju. Svi imaju mogućnosti, ali i to zavisi od finansijske situacije. Žene žele da se obrazuju i ostvare svoja prava, ali zbog većinski patrijarhalnog odgoja podsvjesno im se nameće da treba, uslovno rečeno, da budu poslušne i da se povinuju glavi porodice, što je u našem slučaju muškarac.“

Ne možemo govoriti generalno da je žena u podređenom položaju, ali sigurno da postoji veliki broj žena koje iz ekonomskih razloga zavise od partnera.“, kaže **Vovna**.

Prema mišljenju psihologa najveću odgovornost za malo učešće žena na političkoj ili ekonomskoj sceni snose muškarci. Koliko god su žene u podređenom položaju toliko muškarci koji upravljaju određenim procesima moraju biti rodno osjetljiviji. Aktivnosti koje će afirmisati ulogu žene jako su važan dio razvitka i smanjenja ženskog siromaštva. U tom smislu, u Bosni i Hercegovini za početak treba insistirati makar na provođenju usvojene legislative i ratifikovanih konvencija, kako veći dio usvojenih mjera ne bi ostao samo slovo na papiru.